

By, marsk og geest 4

Årsberetning 1991

Den antikvariske Samling i Ribe

By, marsk og geest 4

"Odin fra Ribe" – 4,2 cm høj mandsmaske af støbt bly. Odins hoved med det flotte, svungne overskæg flankeres af de to ravne Hugin og Munin, som tilhvisker Odin vise råd om verdens gang. Sandsynligvis lavet i Ribe i 700-årene, men fundet for få år siden i en kasse med bøjede søm. Kan ses i udstillingen *Ribes Vikinger* i Hans Tausens Hus. Tegning: Lars Hammer.

Årsberetning 1991

Den antikvariske Samling i Ribe

Indhold

Egon Wamers Ribes Gral	2
Torben Melander Ribesten fra Rhinen af?	15
Hans Skov De arkæologiske undersøgelser af Sortebrødregade i Ribe i 1991	25
Hans Henrik Engqvist Laurids Tøgersens gård på hjørnet af Torvet og Overdammen i Ribe	31
Claus Fèveile Et sjældent ravhus	40
English abstracts	45
Årets tal 1991	47
Publikationer	48

Laurids Tøgersens gård på hjørnet af Torvet og Overdammen i Ribe

Af Hans Henrik Engqvist

Bygningshistorien før 1960

Ældst i det kompleks af bygninger, som i dag udgør Hotel Dagmar, er den del af fløjen langs Torvet, der strækker sig fra Overdammen til et sted ca. seks meter fra Porsborg. Denne bygning er opført i 1581 af rådmanden Laurids Tøgersen som et grundmuret hjørnegavlhus med frontgavl mod Overdammen. Mellem dettes baggavl og Porsborg lå der indtil årene mellem 1791 og 1801 et gammelt tværhus af bindingsværk, som vendte gavlen mod Torvet (1).

I direkte tilknytning til hjørnegavlhuset omtales i brandtaksationen fra 1761 ud mod Overdammen, altså øst for hjørnehuset, en lille grundmuret bygning, der mærkelig nok er betegnet som et gavlhus. Den lille bygning synes også – efter den samlede bygningsværdi at dømme – at have eksisteret i 1682 (2). Meget tyder iøvrigt på, at det temmeligt smalle grundstykke, som denne bygning lå på, i alle tilfælde efter storbranden i 1580 har udgjort en del af hjørneejendommen, idet der

Fig. 1. Overdammen set mod domkirken. Gæstgivergårdens hvidkalkede portfløj ses bagest i husrækken til venstre i billedet. Foto før 1880.

Fig. 2. Hotel Dagmar (den gang Greisen's Hotel) set fra Torvet. Bemærk bl.a. de to butikker ud mod Overdammen. Foto fra begyndelsen af 1900-årene.

langs denne del af Overdammen kun er omtalt fem ejendomme, som alle kan følges tilbage til årene mellem 1581 og 1589 (3).

Den lille bygning, som må have været sammenbygget med hjørnegavlhuset, kan højst have haft en facadelængde på 5,3 m. Fra sidste del af 1500-årene og første halvdel af det følgende århundrede findes der i bl.a. Ribe en del gavlhuse med en kort sidebygning langs gaden – ofte med en portgennemkørsel til gården. Det gælder bl.a. det i 1590 opførte Porsborg på Torvets hjørne ud mod Stenbogade. Meget taler for, at Laurids Tøgersens hus har haft en tilsvarende udformning, og at sidebygningen således må antages at være opført samtidig med gavlhuset. Imidlertid ses der i overetagens murværk ud mod Overdammen en række petringer (kvarte sten) over hinanden, som synes at vise, at der umiddelbart øst for – nøjagtig i flugt med gavlhusests østside – har stået et hjørne, hvilket unægtelig tyder på, at sidebygningen er en senere tilføjelse. Der er selvfølgelig også den mulighed, at sidebygningen kun har været i en etage eller at den simpelthen har været af bindingsværk.

Øst for Laurids Tøgersens gård, dvs. på den grund, der i dag er bebygget med den østre halvdel af hotel Dagmars fløj langs Overdammen, lå der indtil kort før år 1800 et to stokværk højt og 10 fag dybt bindingsværksgavlhus, som var opført i 1584 af Peder Lambertsen. Grunden øst for var endnu ved midten af vort århundrede bebygget med et lille langhus af bindingsværk, der kort efter 1760 havde erstattet et bindingsværksgavlshus fra 1581 (4). De to ejendomme strakte sig et godt stykke bagud i karreen og havde begge i 1600-årene indkørsel fra Sortebrødregade (5). Det førstnævnte gavlhuse blev i 1669 erhvervet af apotekeren Tobias Franck og rummede indtil 1728 Ribes apotek (6).

I en vurdering af Porsborg fra 1641 (7) får vi at vide, at ejendommen dengang strakte sig helt til Sortebrødregade, og at grunden ud mod denne gade var bebygget med et porthus og to boder. Sidenhen (før 1682) blev de østlige to trediedele af den store grund fordelt mellem forskellige ejere og i denne forbindelse blev Laurids Tøgersens ejendom, der nu var i rådmanden Peder Lauridsen Baggesens eje, forlænget

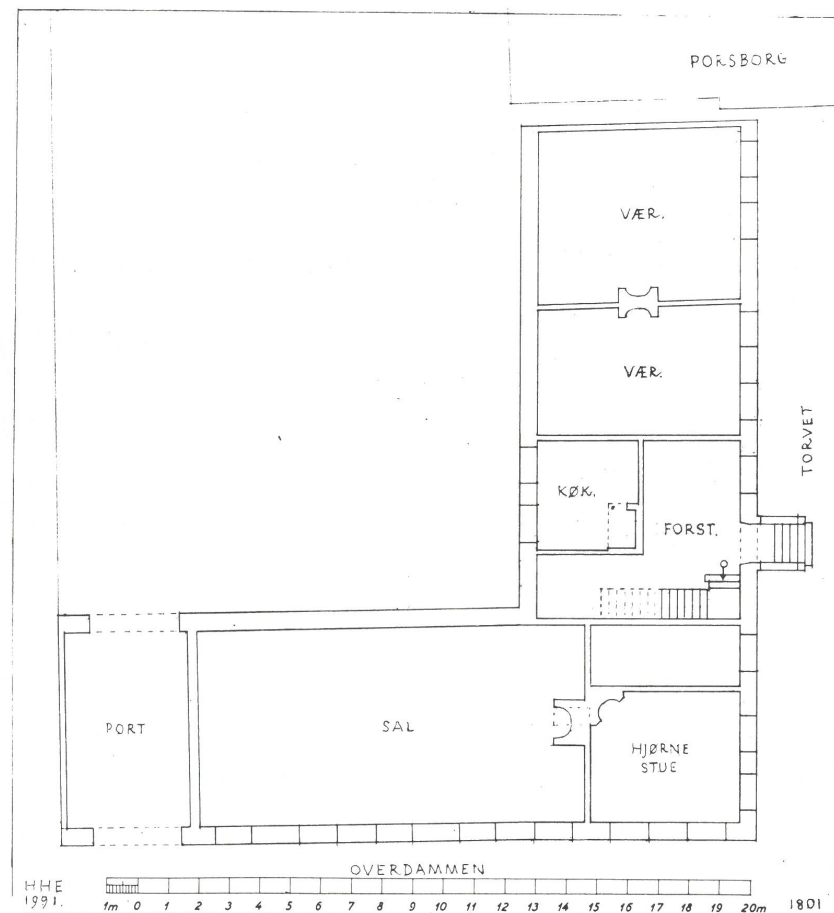

Fig. 3. Plan af gæstgivergårdens stueetage efter Peder Ramsings ombygning i eller kort før år 1800, udarbejdet på grundlag af brandtaksation 1801 (note 1). Mål 1:200. HHE 1991.

bagud til Peder Dovns Slippe, hvorfra der herefter blev indkørsel til hjørnegårdens gårdsplads. Det er i øvrigt sandsynligt, at den formodede ombygning eller nyopførelse af sidebygningen ud mod Overdammen har fundet sted i forbindelse med indkørselsportens flytning.

I 1790-erne blev hjørnegården, som nu ejedes af gæstgiver Peder Ramsing, udvidet med den grund, der havde været bebygget med det vestligste af de to

forannævnte gavlhuse og i – eller umiddelbart før – år 1800 lod Peder Ramsing den nuværende grundmurede portfløj langs Overdammen opføre. Samtidig ændredes hjørnehusests gavl, så den fik samme karakter som den nye portfløj, og hovedindgangsdøren, der hidtil havde været placeret i gavlen, blev nu flyttet til det sted ud mod Torvet, hvor den stadig befinder sig. Hermed blev langsiden mod Torvet gæstgivergårdens hovedfacade,

Fig. 4. Udsnit af butiksfacaden ud mod Overdammen. Foto: Karsten Rønnow 1960.

som nu strakte sig helt hen til Porsborg, idet det tidligere bindingsværkstværhus ved samme lejlighed var blevet erstattet med en grundmuret forlængelse af torvefløjen, der blot var adskilt fra Porsborg med en smal tagdrypslippe (8).

I brandtaksationen fra 1801 omtales bygningernes indretning, som den forefandtes efter færdiggørelsen af Peder Ramsings store om- og tilbygninger. Vi får således at vide, at stueetagen ud mod Overdammen omfattede en 20 alen lang sal samt en hjørnестue, hvis ene side vendte ud mod Torvet. Salen må have strakt sig fra porten til et ældre skillerum, der stod et par meter inde i Laurids Tøgersens hjørnegavthus. I samme etage ud mod Torvet nævnes en forstue (indenfor den nye indgangsdør) og to værelser samt et køkken, som synes at have været placeret bag forstuen med vinduer ud til gården (fig. 3). I overetagen nævnes fem værelser (sikkert gæsteværelser) ud mod Overdammen og en forstue og fire stuer (muligvis privatbolig) i fløjen langs Torvet.

I forrige århundrede fremstod gæstgivergården som en hvidkalket klassicistisk vinkelbygning, hvilket fremgår af de her gengivne fotografier. På det ældste (fig. 1), som må være taget før 1880, ser vi siden ud mod Overdammen og på det yngre (fig. 2) (formentlig fra begyndelsen af dette århundrede) hele den vinkelformede hovedbygning. På dette tidspunkt var der indrettet en stor butik i den tidligere sal og en mindre i hjørnестuen. Siden da er hvidtekalken fjernet og samtidig er facaden ud mod Torvet blevet "forskønnet" med karnap, gavlkvist og fladbuede vinduesåbninger ud for stueetagen, og en kældermedgang er kommet til. Ydermere er de tre slanke vinduer i den sydlige ende af

overetagen, som antydede tilbygningens udstrækning, blevet ændret, så de svarer til etagens øvrige vinduer, ligesom samtlige vinduer er blevet udstyret med smårude rammer. Men heldigvis har man bibeholdt indgangsdørens portallignende indramning, som går tilbage til Peder Ramsings tid.

Restaureringen i 1960

Laurids Tøgersens gavthus fra 1581

Som mange Ripensere vil huske, var de to butikker i en årrække sammenlagt og ud mod Overdammen udstyret med en fremskudt gennemgående glasfacade, der var meget dominerende (fig. 4). I 1960 blev det besluttet at inddrage hele butiksarealet til en udvidelse af restauranten. Den grundmurede underetage skulle retableres med almindelige firrammede vinduer placeret lodret under overetagens ældre vinduer. Gemmenførelsen af den store ombygning, der i øvrigt også omfattede andre dele af hotellet, var lagt i hænderne på hotellets daværende arkitekt, Hans Jørgen Jensen.

Som konsulent for Det særlige Bygningssyn (nu Planstyrelsens bygningsfredningskontor) blev forfatteren til denne artikel knyttet til den del af ombygningen, der vedrørte facadens retablering. Med hensyn til vinduernes placering og størrelse i Peder Ramsings portfløj var der ingen tvivl, idet de oprindelige, lige enstensstik sad urørte over det borthuggede murværk. Også i den del af siden mod Overdammen, der før i tiden havde udgjort hjørnehusets frontgavl, var der bevaret rester af stik, men de var fladbuede og antydede, at åbningerne her havde haft en størrelse, form og placering, der afveg ganske betydeligt fra portfløjens facadeudformning.

Efter at butiksindretningen med skilte og beklædninger var fjernet, viste der sig, at der i de knapt 90 cm brede murpiller, der bag glasfacaden havde båret overetagens murværk, var spor efter lodrette false, som tilsyneladende havde forbindelse med de fladbuede stik. False og stik blev herefter hugget fri og det stod nu klart, at gavlens underfacade havde omfattet to højtsiddende vinduer og længst mod øst en døråbning, hvoraf dog kun den vestre halvdel var bevaret. Af vinduerne, hvis sålbænk lå godt to meter over den nuværende fortovsbelægning, kunne det vestre (nærmest Torvet) i bredden måles til 182 cm og det østre til ca. 124 cm, medens højden til stikkens vederlag i dem begge var 124 cm (alle mål taget i vinduernes yderfalse). Da en mindre del af dørens fladbuestik var bevaret, kunne der ikke være tvivl om højden, hvorimod døråbningens bredde på grund af den borthuggede østre halvdel var problematisk. Da yderdøre i 1500-årenes grundmurede bygninger temmelig ofte har et lysningsmål på ca. 100 cm, må vi tillade os at gå ud fra, at det også har været tilfældet i denne bygning.

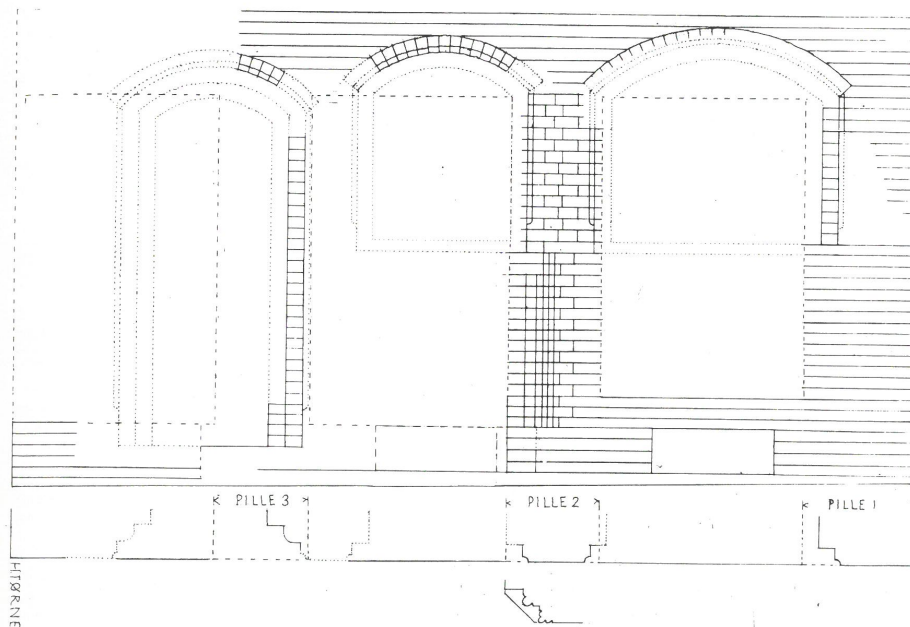

Fig. 5. Rekonstruktion af 1581-gavlens underste etage udført på grundlag af opmåling 1960. De bevarede false og stik er vist med fuldt optrukne streger, de rekonstruerede med prikkede. Bemærk falsene og tværnittet (formeden) af den vestre dørside i de bevarede skifter af 1581-husets forgænger. Tegningen (HHE 1960 og 1991) her gengivet i mål 1:50.

Vinduerne var dobbeltfalsede, medens døren havde haft tre false, idet inderfalsene dog – bortset fra den vestre fals i det vestre vindue – var helt eller delvis borthuggede. Flere af falsene var opmurede af profilerede formsten. De bevarede yderfalse var således i alle tre åbninger udstyret med en lille omkringløbende hulkehl, der nedadtil var afsluttet med en hulkehl runding, som dannede overgangen til de underste skifters rektantede hjørner. Inderfalsene var eller havde været rektantede, medens dørens bevarede midterfals var afrundet.

At døren og de to vinduer går tilbage til bygningens opførelse i 1581, kan der næppe herske tvivl om. Hvorдан overgavlen og den afsluttende gavltrekan har været udformet, ved vi til gengæld intet om.

Da det, som det også vil fremgå af den gengivne opmålingstegning (fig. 5), ville være muligt (bortset fra dørens bredde) at rekonstruere den oprindelige

underfacade med stor sikkerhed – og samtidig skønnedes, at samspillet med overetagens to små vinduer kunne blive ganske harmonisk – blev det besluttet at genskabe dette parti med bibeholdelse af alle bevarede dele af false og stik. Den rekonstruerede underfacade giver nu indtryk af bygningens ælde og antyder samtidig, at man står overfor et gavthus, hvis gavl tidligere har udgjort den godt 400 år gamle bygningens hovedfacade.

Senmiddelalderlig forgænger for Laurids Tøgersens hus

Den historie, de bevarede murrester kan fortælle, går endnu længere tilbage i tiden. I den vestligste af de fritstående murpiller (pille 2) viste de 21 underste skifter sig således at stamme fra en ældre bygning. Og i denne murrest var der bevaret en dobbeltfals af profilerede formsten, som havde udgjort den vestre side af en dør, der må have været placeret nogenlunde midt i den ældre bygningens gavl. Og der kan næppe være tvivl om, at vi her står over for en rest af det gavthus, der blev ødelagt under den store bybrand i 1580, og at dette var et grundmuret hus.

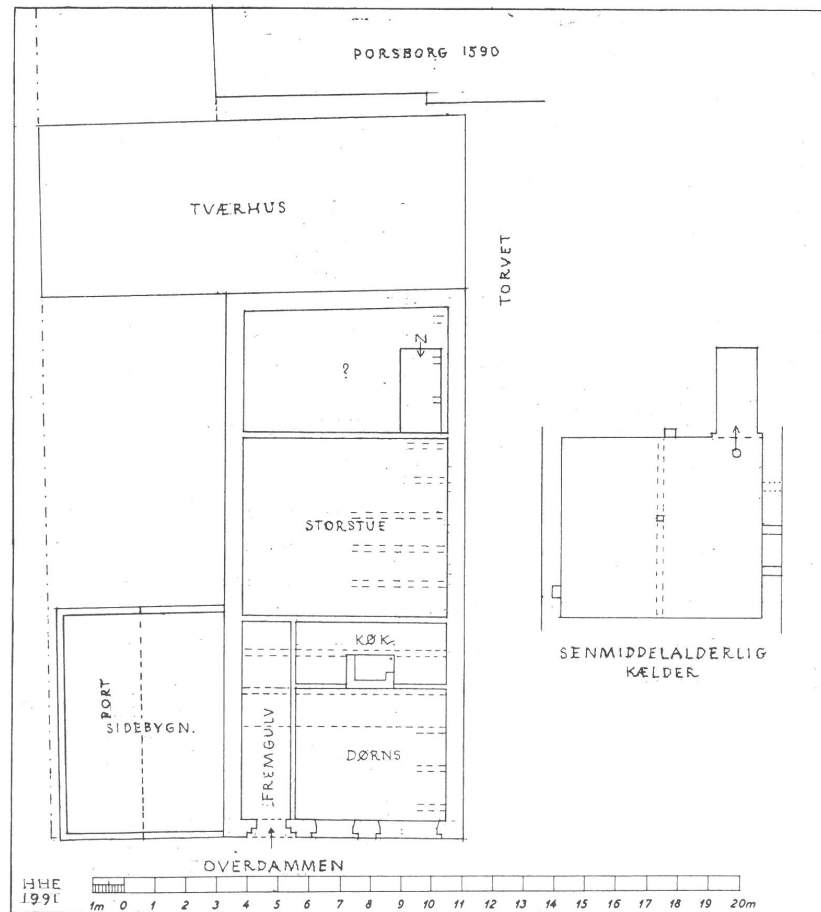

Fig. 6. Plan af Laurids Tøgersens gavlhus fra 1581. Forsøg på rekonstruktion af stueetagen efter iagttagne spor, bl.a. i forbindelse med en undersøgelse foretaget i 1987 af Per Kristian Madsen og HHE. Mål 1:200. HHE 1991.

Døren har haft tre false, hvoraf den vestre sides yder- og midterfals som nævnt var bevaret, medens der af inderfalsen, som formentlig har været rektantet, kun var nogle få forhuggede rester tilbage. Den ydre fals havde et trekløverlignende profil (et lille nærmest trekvartrundet led, flankeret af to små halvrunde led), medens midterfalsen var udstyret med et større halv-

rundt led med tilgrænsende tilbageliggende indskæringer (se nederste tværsnit på fig. 5). Formstenenes profiler tyder i øvrigt på, at forgængeren for Laurids Tøgersens gavlhus højst kan have været et halvt hundrede år gammelt, da det i 1580 blev førtæret af ildens luer.

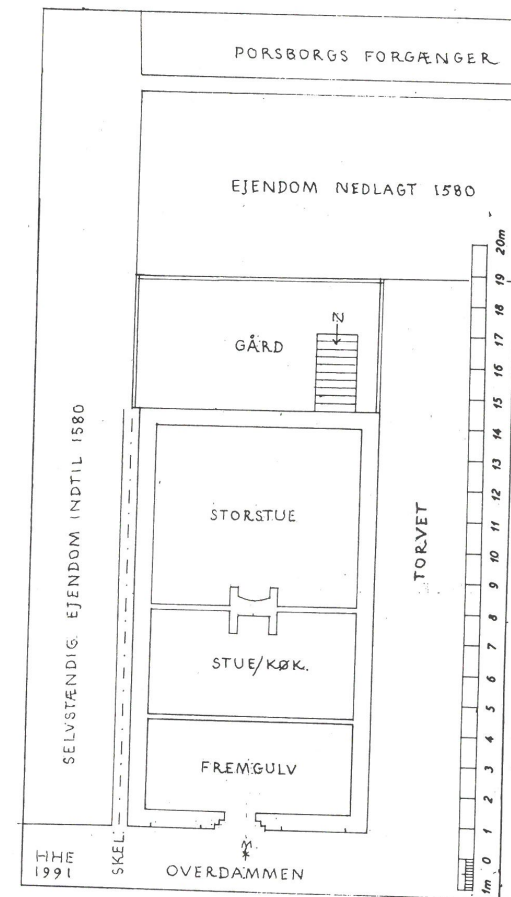

Fig. 7. Plan af det i 1581 nedbrændte gavlhus. Forsøg på rekonstruktion af stueetagen. En anden mulighed er, at den forreste halvdel af etagen kun har udgjort ét stort rum. I så tilfælde kan dette have fungeret som husets udadvendte gæstestue, mens rummet over kælderen var daglig opholdsstue/køkken. Denne plántype (benævnt torumsplanen) var almindelig i store dele af landet i første halvdel af 1500-årene. Mål 1:200. HHE 1991.

Det skal her nævnes, at der under hotellets nuværende forstue findes en ca. 5,9 m lang kælder, hvis mure for størstedelens vedkommende er opført i munkeforbandt, hvilket tillige med andre forhold klart

viser, at den må være ældre end den rustående bygning (kælderplan indtegnet på fig. 6). Der er i øvrigt al mulig grund til at tro, at denne kælder i lighed med den bevarede murrest med den enlige dørkarm ud mod Overdammen stammer fra den i 1580 nedbrændte bygning. Og der kan næppe heller være tvivl om, at vi har at gøre med et gavlhus, der efter alt at dømme har haft samme bredde som efterfølgeren. Det vil sige, at Laurids Tøgersens gavlhus tilsyneladende er opført på de brugbare rester af den i 1580 ødelagte bygning.

Rumdelingen af de to huses forreste del

At der er en afgørende forskel på placeringen af indgangsdøren i Laurids Tøgersens hus og i forgængerer, er bemærkelsesværdigt, idet det antyder, at der også må have været forskel på indretningen af den forreste del af de to gavlhuse. I det førstnævnte, hvor døren indtil den store ombygning i eller umiddelbart før år 1800 var placeret en god meter fra gavlens østre hjørne, må indretningen således have svaret til den vi kender fra en række af de gavlhuse, der blev opført i perioden omkring og efter bybranden i 1580 (bl.a. genskabt i Ebbe Mogensens gavlhuse fra 1583 på hjørnet af Overdammen og Sortebrødregade – nu en del af Quedens Gaard. I den forreste del af Laurids Tøgersens gavlhuse må der således mod øst have ligget et smalt fremgulv (forstue) og i den øvrige del bag de to vinduer et temmelig stort dørn (dagligstue), medens den forreste del af det ældre gavlhuse – efter dørens placering i gavlens midte af dørmme – kun kan have omfattet ét stort rum, svarende til fremhuset i de ældre norrøyske gavlhuse (9).

Vi skal nu se på, hvad der mere kan siges om indretningen af Laurids Tøgersens gavlhuse. I forbindelse med en modernisering af overetagens gæsteværelser foretog museumsinspektør Per Kristian Madsen sammen med forfatteren til denne artikel i 1987 en mindre undersøgelse af det på daværende tidspunkt blotlagte bjælkelag over den nordre del af gavlhuse stueetage (10). Ved denne lejlighed blev der bl.a. parallelt med den østre ydemur iagttaget et skillerumsspor, som efter alt at dømme stammede fra den væg, der har adskilt fremgulv og dørn. Af denne langsgående skillevægs placering fremgik det, at fremgulvet kun kan have været ca. 1,6 m bredt og således må have haft karakteren af en forstuegang. Til gengæld har dørnset så været 4,95 m bredt, hvilket er noget mere end i de fleste af periodens gavlhuse (se rekonstruktion fig. 6).

I nordsiden af den 5. bjælke (regnet fra gavlen ud mod Overdammen og sydpå) sås endvidere en 1,56 m bred udskæring for en skorstensblok, der har været placeret nøjagtigt midt i rummet (1,7 m fra såvel den vestre ydemur som fra skillerumssporet). Der må således i faget mellem 4. og 5. bjælke have stået et temmelig stort ildsted. Og der er grund til at tro, at vi her står overfor husets køkkenildsted, som må have åbnet sig mod syd. Da det endvidere må formodes, at ildstedets bagvange (bagside), hvori der sikkert har været en mindre indfyrringsåbning til en bilæggerovn, har udgjort den midterste del af væggen mellem dørn og køkken, har dørnset haft en dybde (længde) på ca. 4,2 m, medens det bagved liggende køkken kun har været omkring 2 m dybt, idet bredden må have været den samme som i dørnset. Det lille køkken har således haft samme plads som i andre gavlhuse fra tiden omkring år 1600.

Storstuen har formentlig ligget over den ældre kælder og har i så tilfælde haft en længde på ca. 5,9 m (i Ebbe Mogensens gavlhuse erorstuen 6,8 m lang). Kældertrappen, som er jævngammel med kælderens (og iøvrigt findes den dag i dag under senere tiders bræddegulve) har beslaglagt en del af husets bageste ca. 4 m lange rum, hvilket tyder på at dette har haft en sekundær anvendelse som magasin eller lignende. Til gengæld kan etagen herover meget vel have omfattet et fornemt udstyret kammer i lighed med det, som fandtes i de fire bageste fag af overetagen i Ebbe Mogensens gavlhuse.

Før 1580 lå der på det nuværende Torv nord for det senere Porsborg et gavlhuse, som vendte gavlen ud mod Stenbogade. Det blev ikke genopbygget efter branden, idet hovedparten af grunden blev anvendt til en udvidelse af Torvet, medens den bageste (østre) del blev tillagt ejendommen på hjørnet af Overdammen (11). (Det var for øvrigt på dette areal, den forreste (vestre) del af det flere gange omtalte bindingsværkstværhuse blev opført). Grunden, der i 1581 blev bebygget med Laurids Tøgersens hjørnegavlhuse, var således væsentlig kortere før branden og det samme gjaldt det ældre gavlhuse, hvis baggavl stod på den bevarede kælders sydmur. Arealet mellem denne baggavl og det i 1580 nedlagte øst-vest vendte gavlhuse var udlagt til en lille gårdsplads, hvoraf en mindre del var optaget af den tidligere omtalte – nu skjulte – kældermedgang. Den lille gårdsplads, der målte ca. 4,4

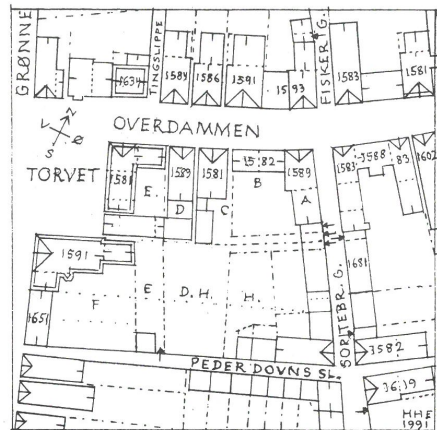

Fig. 8. Bebyggelsen omkring Overdammen henimod slutningen af 1600-årene. Rekonstruktionsforsøg bl.a. på grundlag af grundtaksten 1582 og brandtaksaktionerne 1761-1801. HHE 1991.

m i længden og ca. 8 m i bredden, var den ældre ejendoms eneste friareal, idet den øst for liggende grund efter alt at dømme først blev sammenlagt med hjørnegrunden efter branden.

Der skal herefter gøres et forsøg på at skitsere det ældre hjørnegavlhuse planudformning (fig. 7). Som nævnt antyder indgangsdørens placering i gavlens midte, at den forreste del af huset ud mod Overdammen kun har omfattet et enkelt rum, som i bredden har strakt sig fra ydemur til ydemur. Dette rum har formentlig udgjort husets forstue (fremgulv) og der kan næppe heller være tvivl om, at stueetagen over kælderens – ligesom i Laurids Tøgersens hus – har rummet husetsorstue. Disse to rums placering tyder i høj grad på, at der er tale om en planudformning, svarende til den, der i begyndelsen fandtes i gavlhuse Grønnegade 12, som er opført i årene omkring 1535 (12). Og så må det daglige opholdsrum, hvis åbne skorsten samtidig kan have tjent som ildsted for den daglige madlavning, have ligget mellem forstuen

(fremgulvet) ogorstuen. Dette svarer imidlertid til at mange borgerhuse endnu ved midten af 1500-årene ikke havde noget særskilt køkken (13). Da afstanden mellem frontgavlen ogorstuen kun har været ca. 6,5 m, kan hverken forstuen eller det daglige opholdsrum have været særlig dybe og må – når man tager husets bredde i betragtning – have virket noget uharmoniske.

Der er selvfølgelig også den mulighed, at den forreste halvdel af gavlhuse kun har omfattet ét stort rum, der i så tilfælde kan have fungeret som fremhus (gæstestue), medens stuen over kælderens udgjorde husets daglige opholdsrum og samtidig dets køkken. En sådan torumsplan (omfattende fremhus og stue/køkken) var almindelig i første halvdel af 1500-årene i store dele af landet – og desuden også i Holland og England – og det gælder såvel gavlhuse som langhuse (14). Undersøgelsen har således føjet en brik til vores viden om Ribes bygningskultur på overgangen mellem senmiddelalder og renaissance.

Noter og litteratur

1. Brandtaksaktioner 1761, 1791 og 1801 i Landsarkivet i Viborg.
2. Grundtaksten 1682 i Landsarkivet i Viborg.
3. Ole Degn: Genopbygningen efter storbranden i Ribe 1580, Mark og Montre 1985, 30-48.
4. Som note 3 og brandtaksaktion 1761.
5. Som note 2.
6. Hugo Matthiessen: Ribe Bys Historie 1660 – 1730, 1929, s. 129.
7. J. Kinch: Ribe Bys Historie, bind 2, Odder 1884, s. 577. Om Porsborg: Ole Degn: Porsborg hin røde...Ejendommen Porsborg i Ribe, dens ejere og beboere og baggrund i de sociale forhold 1590-1990. By, Marsk og Geest 3, side 3-27.
8. Brandtaksaktion 1801.
9. Mogens Bencard og Hans Henrik Engqvist: Quedens Gård, udgivet af Den antikvariske Samling i Ribe.
10. Steffen Søndergaard, Per Kristian Madsen, Hans Henrik Engqvist og Ole Degn: Grønnegade 12 i Ribe, et gavlhuse fra 1500-årene og dets historie. Ribe 1986.
11. J.nr. ASR 772, beretning og originalmateriale på Den antikvariske Samling. To dendrokronologiske prøver fra bjælkelaget kunne, på trods af et tilstrækkeligt antal årringe, ikke indpasses i de

- grundkurver, som dækker Ribe-området. Årsagen er muligvis, at der tale om lømmen, som er importeret langvejs fra. Lene B. Frandsen, Per Kristian Madsen og Hans Mikkelsen: Byudgravninger og bygningsarkæologiske undersøgelser i Ribe 1983-89, By, marsk og geest 1, Årsberetning 1988, Den antikvariske Samling i Ribe 1990, s. 21.
11. J. Kinch: Ribe Bys Historie, bind 1 1869, s. 519.
12. Søndergaard m.fl. 1986 (note 9).
13. Som note 11. Se planer s. 43, 51 og 54.
14. Som note 11. Endvidere Hans Henrik Engqvist: Syv middelalderlige gårde i Helsingør, hkuin 13, 1987, s. 155-202 og samme: Bebyggelsesmønstre og bygningstyper i danske byer i årene mellem 1480 og 1630, Købstadsmuseet Den gamle Bys årbog 1988 – 89, s. 25-71.

Docent Hans Henrik Engqvist
Borgevej 37
DK-2800 Lyngby